Juraj Lipka, nar. 8.4.1974, Smetanova 16, 036 08 Martin – Priekopa, Juraj.Lipka@seznam.cz

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
sekcia posudzovania vplyvov na životné prostredie
Námestie Ľudovíta Štúra 1
812 35 Bratislava

Ministerstvo životného prostredia SR
Námestie Ľudovíta Štúra 1, 812 35 Bratislava
Podateľňa 1
10. 02. 2023
Evidenčné: 9945
Číslo spisu:
Prílohy/listy:
Vybavuje:

Kópia:
Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
sekcia ochrany prírody a biodiverzity
Námestie Ľudovíta Štúra 1
812 35 Bratislava

E-mailom a doporučene s doručenkou

V Martine dňa 8. februára 2023

Vec: Doplnenie podnetu podľa § 19 zákona č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znená neskorších predpisov (ďalej „EIA zákon") na určenie, že (i) úsek Vážskej cyklotrasy Varín – Nezbudská Lúčka sa bude posudzovať podľa EIA zákona, (ii) a úsek Vážskej cyklotrasy Lipovec - Krpeľany a (iii) všetky jednotlivé a v budúcnosti navrhované úseky Vážskej cyklotrasy na území Žilinského kraja sa budú tiež posudzovať podľa EIA zákona

Vážení,

v nadväznosti na môj podnet zo dňa 12.09.2022 a opakovane podaný dňa 26.10.2022 a doplnený dňa 16.01.2023 (ďalej „podnet") podľa § 19 v spojení s § 54 ods. 2 písm. g) EIA zákona si Vám dovoľujem zaslať výsostne aktuálny článok k ochrane riek na Slovensku. Považujte ho zároveň prosím za súčasť môjho podnetu.

Navrhujem, aby v súlade so zásadou materiálnej pravdy, plne aplikovateľnou aj na konanie o podnete podľa § 19 EIA zákona, vzalo Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky informácie uvedené v priloženom článku do úvahy pri vyhodnocovaní pravdepodobných vplyvov navrhovanej *Vážskej cyklotrasy* na životné prostredie a svojom rozhodovaní o mojom podnete.

Osobitne si dovoľujem citovať toto stanovisko pána Sádeckého k síce už posúdenému úseku Vážskej cyklotrasy Strečno – Vrútky (s ktorým však aj naďalej nesúhlasím nielen ja, ale aj ostatní chatári v chatovej osade Jánošíkovo, pričom naďalej brojíme proti príslušnému súhlasnému záverečnému stanovisku č.j. OU-ZA-OSZP2-2019/004276-33/Gr zo dňa 18.12.2019 všetkými dostupnými právnymi prostriedkami):

"Sádeckého znepokojuje pripravovaná cyklotrasa Strečno – Vrútky. Ako sa môže postaviť v úzkom koridore, kde sa vedľa rieky tiesni železnica, cesta? „Nijako. Na niektorých miestach sa preto plánuje kamenný násyp do Váhu. Rieka sa zúži, aby sa cyklotrasa zmestila!" rozhorčuje sa Sádecký.
„A to som cyklista! Uznávam, že cyklotrasy sú potrebné, ale nemyslím si, že by sa mali pre ne ohrozovať naše rieky. Akoby sme zabudli, že Váh tu ponúka naozaj kus peknej prírody. Domašínsky meander, najväčšiu riečnu zákrutu strednej Európy, rozprávkovú Margitu a Besnú, je tu chránená rybia oblasť, rezervácie Starý hrad a Krivé. Toto všetko chceme zničiť cyklotrasou? To sa neoplatí počkať na tunel Višňové, ktorý by mohol odľahčiť premávku pod Strečnom natoľko, že by bol priestor pre cyklistov na hlavnej ceste?" pýta sa aktivista s tým, že podobným spôsobom cyklotrasy už zasiahli do viacerých tokov na Slovensku."

Aj vyššie citované stanovisko i celý článok podporuje záver, že úsek Vážskej cyklotrasy Strečno - Vrútky nie je možné realizovať tak, ako ju navrhuje Žilinský samosprávny kraj a ako bolo schválené Okresným úradom Žilina, odborom starostlivosti o životné prostredie vo vyššie uvedenom záverečnom stanovisku.

Na účely správneho konania o mojom podnete podľa § 19 EIA zákona tento článok zároveň podporuje aj všeobecnejší záver, podľa ktorého ani ostatné úseky Vážskej cyklotrasy nie je možné postaviť na pobrežných pozemkoch rieky Váh.

S

Ju

[redacted]

Príloha: článok, Pravda, 30.01.2023.

Je Slovensko čarovné, hrdé? Pozrite sa na rieky. Čo to tu stvárame?

11

Slovenské hory, lesy sa nám možno podarilo ochrániť. Kedy však nájdeme odvahu pozrieť sa do nížin, k riekam, kde väčšina z nás žije, a úprimne si priznáme, čo to tu s krajinou stvárame?

Andrej Barát 30.01.2023 12:00



Rieka Nitra je pekná už len na hornom toku (na fotografii), inak je morfologicky aj chemicky zničená.

Podobnú vetu počúvam od viacerých vedcov, ochranárov. „Ty si myslíš, že rieky sú na Slovensku chránené?“ opýta sa ma rybár a aktivista Igor Sádecký. A prečo by nemali byť? Veď je toľko zákonov, nariadení, vyhlásených rezervácií.

Sádecký sa len uškrnie. „Tak sa poď pozrieť, ako sa dodržiavajú.“

Perla Slovenska

Cestou k Turcu pozorujeme, ako sa zakladá sucho. Je to paradox, pretože kopce sú nasiaknuté mokrotou, ťažkým snehom. No ako na väčšine Slovenska, ani tu sa dlho neudrží, chvatne sa stopí. Strategická zásoba vody sa nestihne vytvoriť.

„Možno na vlastnej vyschnutej studni, na vyschnutom potoku v obci konečne pochopíme, že táto zmena klímy nie je výmysel,“ poznamená Sádecký. A možno podľa neho pochopíme aj to, že posledných 70 rokov sme k tomu prikladali ruku, keď sme krajinu vysúšali. Aj to mám dnes uvidieť na Turci.

Sádecký mu hovorí – perla Slovenska. Totiž kým sa Turiec vženie do mesta Martin, stále si drží črty podhorskej rieky s vrtošivým korytom previazaným slatiniskami a inými mokraďami, do ktorých sa môže vylievať. Vedci tu objavili desiatky druhov organizmov, ktoré inde na Slovensku nie sú.

Aj vďaka týmto mokradiam sú v regióne bohaté zásoby veľmi kvalitnej pitnej vody (vysvetľuje to napríklad dokumentárny film Voda je život, chráňme si ju od režiséra Jána Farského). Turiec patrí k posledným riekam v Európe, ktoré si zachovali svoju mimoriadne pestrú a vodnatú tvár.

Aj preto je ochrana, ktorú požíva, mimoriadne prísna, dokonca štvornásobná. Ale ako čoskoro zistím, v praxi absolútne bezzubá. Ignorujú ju aj štátne orgány.

Gigantická klimatizácia

Mokrade Turca boli v roku 1998 zaradené medzi ramsarské lokality, čo znamená, že majú medzinárodný význam a medzinárodnú ochranu Podľa Ramsarského dohovoru o mokradiach. Ide tiež o územie európskeho významu. Okrem toho vyše 60 (!) kilometrov rieky tvorí Národnú prírodnú rezerváciu Turiec, ochrana prírody je tu nadradená nad akúkoľvek činnosť. Na rieku sú viazané ďalšie prírodné rezervácie, no stačí, keď sa z vrchu Stráž pozrieme na krátky úsek medzi obcami Turčiansky Ďur a Socovce, kde sa do Turca vlieva Znievsky potok.

Tam poniže na Turiec tesne nadväzujú Kláštorské lúky (ďalšia rezervácia). Spolu s riekou tvoria nadregionálne biocentrum Turiec, ktorého hranice zasahujú ďalej za rezervácie. Biocentrum je dôležitým prvkom Generelu územného systému ekologickej stability. Jeho rešpektovanie vyžaduje územný plán. Do 500 metrov od Turca sa nesmie nič stavať.

Za zložitými názvami je prostá vec. Zachoval sa tu taký cenný a krehký kus Slovenska, ktorý práve v týchto krízových časoch najviac potrebujeme. Ktorý keď poškodíme, odnesieme si to všetci. Nejde len o to, že sa stratia raritné druhy organizmov a cenné biotopy. Začne sa zvláštne správať voda. Narušením prastarých väzieb bude niekde voda chýbať, inde jej zas bude priveľa.

„Je to masívny kus krajiny, ktorý tlmí klimatické extrémy. Narušenie tejto neveľkej lokality by malo väčšiu stopu,“ upozorňuje ekológ Ján Topercer. V celej Turčianskej kotline (staršie Záhradke) je podľa neho preukázateľne cítiť dosah zachovanej riečnej nivy. „Je natankovaná vodou, v lete pomáha sýtiť a ochladzovať krajinu.“ Je to obrovská nádrž na pitnú vodu, veľkosklad uhlíka, gigantická klimatizácia, ktorá funguje (nielen) pre ľudí úplne zadarmo.

Lenže práve tu, z pravej aj ľavej strany Turca pri Socovciach vzniká rekreačný areál. Aby sa v mokrinách vôbec dalo stavať, pravý breh sa zaváža ohromným množstvom materiálu. Ale čím?



Zasypávanie mokrade (dolu) pri Socovciach.

Smetisko v najcennejšej rieke

„Stavebným odpadom! Zbavia sa ho v nive najcennejšieho vodného toku, aký máme," dodá ekológ. Najmenej sto štvorcových metrov násypu zasahuje priamo do rezervácie.

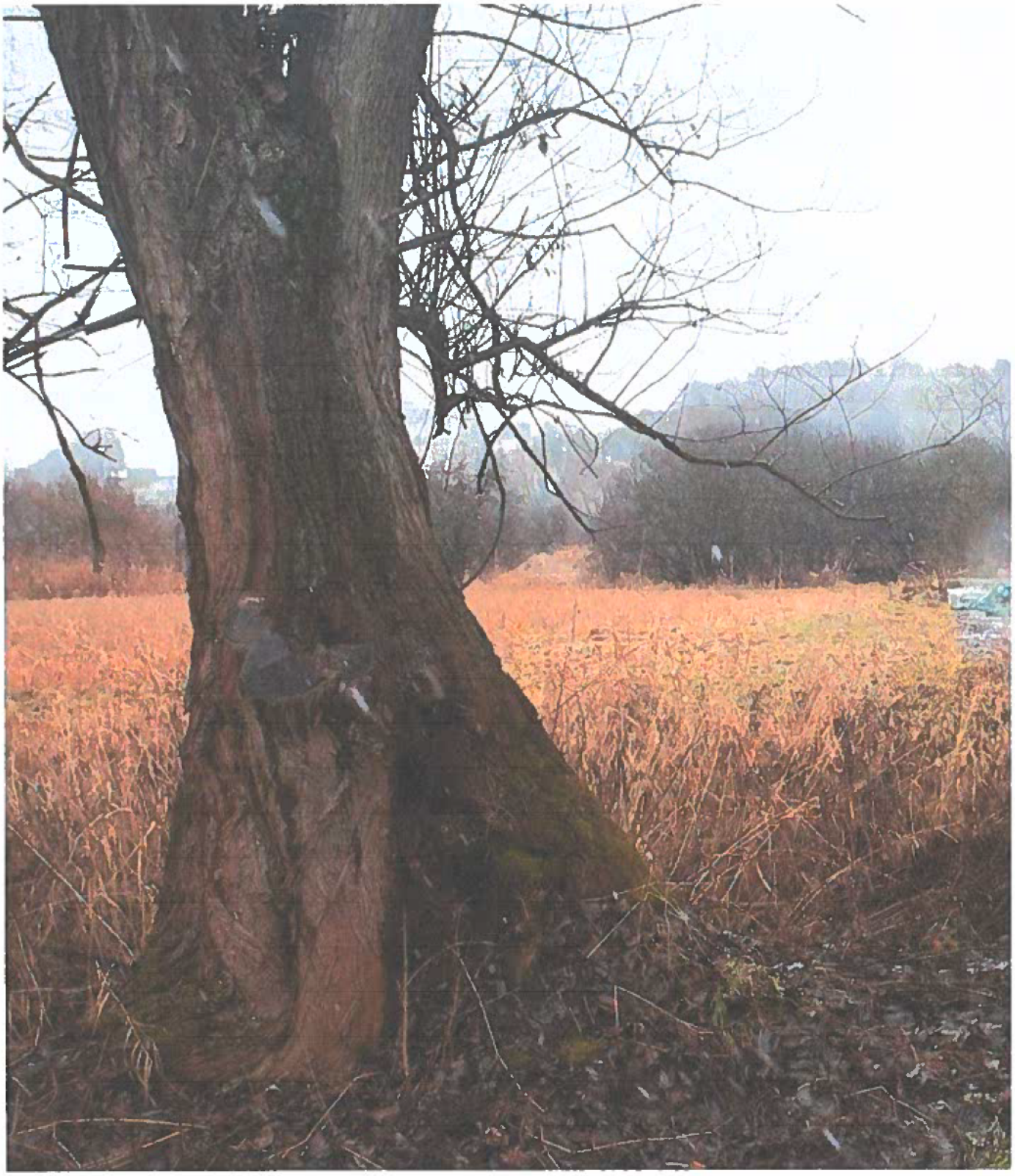
Environmentálna polícia vyšetruje podozrenie, že sa tu vyviezol najmä stavebný odpad, ktorý zostal po rekonštrukcii legendárnej panelovej cesty medzi Martinom a Turčianskymi Teplicami. Odhadovaná škoda na životnom prostredí je 100-tisíc eur.

Mokraď Turca zaviezli stavebným odpadom

Oveľa vyššia, vyše 270-tisícová, škoda vznikla podľa znalca na ľavom brehu. „Tam bager úplne zničil penovcové pramenisko. Priamo v mokradi vznikajú čierne stavby, mostíky, prehradenia," ukazuje miestny aktivista Jozef Bibza.

Problémom však nie je to, že by si tu niekto staval, vysúšal a zavážal mokraď svojvoľne. Celé to na začiatku posvätili štátne orgány. „V tomto prípade Okresný úrad Žilina, ktorý odobril zmeny v územnom pláne obce Socovce. Úplne pri tom ignoroval výsledky výskumov vedcov a nesúhlasné stanovisko Štátnej ochrany prírody, ktorá upozorňovala, že sú tam cenné mokrade, s kriticky ohrozenými druhmi," listuje v dokumentoch Bibza.

Nasleduje smršť protirečivých posudkov.



Čierna stavba v nive Turca.

Hlúpejší ako predkovia?

Posudky, ktoré si podľa Bibzu zaplatili majitelia pozemkov, vylúčili, že by na území niečo cenné bolo. Publikované výskumy a stanoviská vedcov však dokazujú, že tu vzácne spoločenstva stále sú.

„Tu niekde stáli inšpektori životného prostredia a presviedčali, že tu žiadna mokraď nie je. Pritom je tu prameň, hneď pod nohami," ukazuje Bibza pod mohutný topoľ.

Podstatné je však aj tak niečo iné. Preukázateľne a „plazivo" sa takto ničí nivný ekosystém Turca, ktorú predchádzajúci obyvatelia rešpektovali. Nie preto, že by sa nadchýnali krásou, neboli to romantici, ale najmä z pragmatických dôvodov.

Aj oni chceli bývať, hospodáriť, užívať úžitky rieky. Rybárčiť, pásť, kosiť. Aj v záplavových územiach. „No nepchali do nich stavby! Keď si pozriete, kde a ako boli postavené dediny od Socoviec cez Laskár po Rakovo, všetky sú umiestnené mimo dosahu povodní na riečnej terase. Miestni vedeli, že tam stačí pár desiatok metrov ustúpiť a povodňová hrozba je preč, kým úžitky zostávajú na dosah. A tohto by sme sa mali držať aj my. Nechať pracovať rieku, pôdu a biodiverzitu, ktorá je na ňu naviazaná. Toto nám stále nedochádza," mieni Topercer.

Výstavba v záplavových územiach ničí podľa neho aj najcennejšie rieky na Orave, Kysuciach, pod Tatrami ale i na Východoslovenskej nížine. Podľa skúseností aktivistu Igora Sádeckého sa to deje napokon na celom Slovensku. „Územné plánovanie a vymáhanie zákonov úplne zlyháva. Nikto neberie záväzné regulatívy vážne. Pri navrhovaní nových štvrtí sa vôbec nerešpektujú prvky územného systému ekologickej stability. Neberú sa do úvahy záplavové územia riek."

Ak sa v nich postaví čo len jediný dom, spustí to kaskádu totálnej deštrukcie rieky. Presúvame sa k Šurabovej, do nivy Domanižanky.



Šurabová.

Hladné obce

V území, kde sa ešte pred pár rokmi rieka prirodzene vylievala, dnes stoja domy, celé ulice. Ani tu územný plán mesta Považská Bystrica vôbec nerešpektoval záplavové územia Domanižanky. Rieky, ktorá takisto patrí s brehovými porastmi k tomu najcennejšiemu, čo na Slovensku zostalo. Našlo sa riešenie.

Nezastavili sa stavby. Neobmedzili sa ľudia. Ale rieka. Stačilo vymyslieť spôsob, ako záplavové územie prestane byť záplavovým územím. A to dokáže zabezpečiť hrádza. Aj sa postavila – no spôsobom, ktorým sa obišlo posudzovanie vplyvov na životné prostredie. Výrazne to rieku poškodilo. Lenže v konečom dôsledku aj ľudí.

„Odkrojilo sa zo záplavového územia. V zostávajúcej časti sa zvýšil potenciálny vodný stĺpec. Čo ohrozuje ďalších obyvateľov, ktorí bývajú na druhej strane rieky," upozorňuje zoologička zo Správy CHKO Strážovské vrchy Ivana Kalafusová. A dodá, že už sa stavby nezakresľujú len do zátopových území. Ale aj do zosuvných zón pri potokoch – ukazuje navrhovanú výstavbu v Lysej pod Makytou. „To je naozaj architektom nepohodlné povedať ľuďom alebo starostom, že toto nie je vhodné územie na stavbu? Nechcú prísť o zákazky?"

Šurabová je príkladom živelnej výstavby v záplavovom území riek

Prejdeme o čosi ďalej po prúde, ďalej od výstavby. Ozve sa prenikavé hvízdanie, akoby niekto otváral dvere s hrdzavými pántmi. Preletí žiarivý smaragd. Rybárik.

„Bolo by načase, keby štát konečne dobre platil úradníkov, dobre ich školil, aby vedeli, ako chrániť naše rieky. A mal by masívne investovať do prevencie, osvety, napríklad do krátkych spotov v televízii, ktoré by jednoducho občanom vysvetlili, čo sa v rieke smie a čo nie," navrhuje Sádecký.

„Najväčší stupeň ochrany riek by som dal práve v obciach. Kde rieka dnes najviac prichádza do styku s človekom, čo je pre ňu osudné. Pretože ako sa obce rozširujú, požierajú rieky."

Ale aj vo voľnej krajine rieky hlce bezohľadnosť. Krútime sa ako Váh popod Strečno, kadiaľ ľudia dávno zvážali tovar na pltiach. Kedysi rieky darovali živobytie, dnes atrakcie. Kedysi sa pri riekach hmýrili hospodári, rybári, pastieri, dnes najmä výletníci a – cyklisti.

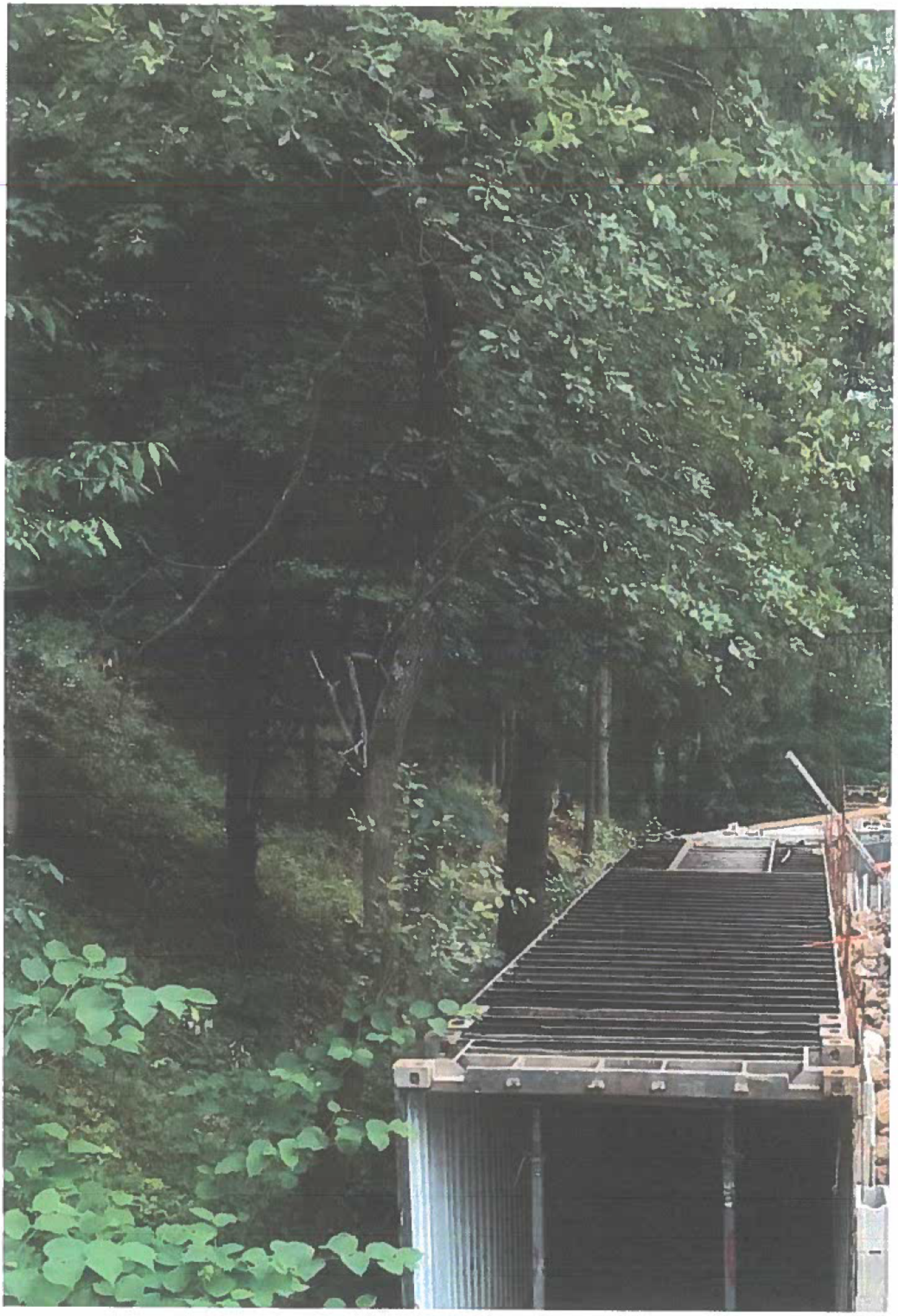
Rieka musí vždy ustúpiť

Sádeckého znepokojuje pripravovaná cyklotrasa Strečno – Vrútky. Ako sa môže postaviť v úzkom koridore, kde sa vedľa rieky tiesni železnica, cesta? „Nijako. Na niektorých miestach sa preto plánuje kamenný násyp do Váhu. Rieka sa zúži, aby sa cyklotrasa zmestila!" rozhorčuje sa Sádecký.

„A to som cyklista! Uznávam, že cyklotrasy sú potrebné, ale nemyslím si, že by sa mali pre ne ohrozovať naše rieky. Akoby sme zabudli, že Váh tu ponúka naozaj kus peknej prírody. Domašínsky meander, najväčšiu riečnu zákrutu strednej Európy, rozprávkovú Margitu a Besnú, je tu chránená rybia oblasť, rezervácie Starý hrad a Krivé. Toto všetko chceme zničiť cyklotrasou? To sa neoplatí počkať na tunel Višňové, ktorý by mohol odľahčiť premávku pod Strečnom natoľko, že by bol priestor pre cyklistov na hlavnej ceste?" pýta sa aktivista s tým, že podobným spôsobom cyklotrasy už zasiahli do viacerých tokov na Slovensku.

To všetko sú však veľké investičné akcie. Riekam svoju „vrúcnu" pečať vtláčajú aj jednotlivci. Na Hrone pri Telgárte je vidno, ako niekto vyrúbal brehové porasty veľmi pravdepodobne preto, aby zlepšil výhľad na Chmarošský viadukt. Ide o úchvatné železničné technické dielo v rámci Telgártskej slučky. Ale o čo menej dokonalým prvkom krajiny boli krásne riečne brehy?

Pri Prievidzi súkromník uložil a ukryl potok Mraznica do lodných kontajnerov. A to je podľa ekologičky Martiny Paulíkovej dokonalá karikatúra toho, ako sa správame k vodným tokom.



Potok Mraznica v kontajneri.

Zrkadlo

„Už len samotná myšlienka prekryť tok je pre mňa neospravedlniteľná, nemá rozumný základ. Obzvlášť, keď je to mimo zastavaného územia. A ak to realizátor ešte urobí takým spôsobom, že tok uloží do lodného kontajnera, veľa to vypovedá o vzťahu nás ľudí k riekam. V dnešnej dobe, keď bude voda neuveriteľne cenná, keď každý bude rád, ak bude mať na svojom pozemku vodný tok, uložiť potok do kontajnera predstavuje neúctu, poníženie. Akoby voda bola odpadom." Dodám, že mesto Prievidza v rámci dozoru skonštatovalo, že nedošlo k porušeniu zákona.

Prameň rieky Nitry, národnej rieky Slovenska je skôr hrobka

Stúpame k monumentu, ktorý bol postavený na počesť prameňa Nitry, národnej rieky Slovenska. Mohutný pomník s umeleckými reliéfmi a výzvou, aby sa človek zamyslel nad významom vody. Zamysleli sa niekedy stavitelia podobných pramenných pomníkov, ako veľmi ničia extrémne vzácne spoločenstvá organizmov a ekosystémy? Sú unikátne prameň od prameňa. Chvíľu sa na monument pozerám, ale predbehne ma Sádecký. „Hrobka."

Pýtam sa ho, čo je na Nitre národné. „Neviem. To, že je možno najviac zničená? Morfologicky. Od Prievidze nadol je to len zregulovaný kanál, niekdajšie mokrade sú stratené. A od Novák je natoľko chemicky znečistená, že sa neodporúča jesť ryby, také je upozornenie v rybárskom poriadku." Čím sú vlastne slovenské rieky?

Pozerám sa uprene na hladinu. V rýchlo sa mihotajúcej hladine je ťažké spoznať seba samého. Ale je to jediný obraz, ktorý rieka ponúka. Nech sa na to človek díva z hocakej strany.

Pomník prameňu Nitry, národnej rieky.

